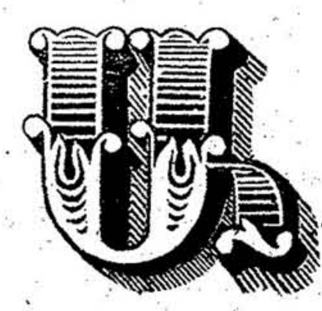
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Ղ. Ռ.	80	40.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՖՐ.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շարիա Ապու Տարտար, Թիւ 16

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ՝ Journal AREV

B. P. № 297

Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՀԵՏՔԸ

Ստորեւ հանոյքը ունինք մեր ընթերցողներուն ներկայացնելու շէնք մէկ արձակը Հայ գրականութեան մէջ վարպետի մը որ կը ծածկուի, — հազի՛ւ թէ — «Անցորդ» կեղծանունին տակ եւ որ իր բուն անուամբ արդէն կ՚երեւէր մեր աշխատակիցներու ցանկին գլուխը: (Ծ. Խ.)

Տիեզերադղորդ պատերազմին փողի առաջին հարուածներէն իսկ, Հայութիւնը յուսատրոփ՝ խանդավառ խոյանքով մը սլացաւ բանակուն այն քաջարի դիրքը զոր ազգային խղճմտանքն ընդունած մատնանշած էր իրեն։

Հայ կորիճները սուրացին շըղթայազերծելու Ազատութիւնը որ վեց դարէ ի վեր կապանքներու տակ խոցահար՝ յուսոյ ժպիտը պահեր էր նորէն։ Մեր կորիճները սուրացին. Հայու հոգւոյն զօրահանութիւնը եղաւ ահիկա։

Համաքաղխումն ապաքէն որ երկրագունդը կը դղրդէ՝ մեծ պատերազմն է Ազատագրութեան. Արդարութիւն, Իրաւունք, Քաղաքակըրթութիւն, Մարդկայնութիւն կը մարտնչին բիրտ ընչաքաղցութեան, բարբարոսութեան, բռնաճարութեան չար ոյժերուն դէմ։ «Տիեզերքի ուղին որ յար դէպի բարին, ճշմարիտն ու արդարը կը գիմէ», իր ներքին խորհրդաւոր զօրութեամբն իսկ պիտի յաղթէ Չարին։ «Արդարութիւնը յարակայ է», ժողովրդոց կեանքի իրաւունքը անկորնչելի, ու տիեզերական գիտակցութիւնն անշէջ. Մէֆիսթօֆէլի մահավճիռը ստորագրուած է արդէն։

Հայ ժողովուրդը իր ազգային վերին շահերուն սուր ու անխաբ բնազդէն վարուած՝ չյամեցաւ քսան հազար կամաւորներու շարելու իբր յառաջապահ ռուսական ազատարար մեծ բանակին որ արեւելեան քրիստոնէից դարաւոր պաշտպանն է եղած։ Անշուշտ հայկական զինուց սատարը չէ որ պիտի որոշէ ռուսօթուրք պատերազմին բաղդը. անշուշտ Հայաստանի հողերուն վրայ չէ նոյն իսկ որ պիտի յայտնուի համեւրոպական գահանդելի բաղխումին ելքը. Եւրոպայի երկու անծայրածիր ռազմադաշտերուն վրայ է որ պիտի վճռուի ազատագրութեան մեծ Յաղթանակը. Հայուն նսեհը գուցէ իրմէ դուրս, առանց իրեն ալ վճռուի, և սակայն Հայ ժողովուրդը իր ճակատագրին խոր ու սուր զգացումովը ըմբռնեց իսկոյն թէ անկախաբար գոռացող վրէժխնդրութեան մը հրավառ տենչէն ու արհաւիրքներու մէջ սասանահար իր եղբայրներուն օգնութեան վազելու չտապեցուցիչ հարկէն՝ ինք ծայրագոյն պարտականութիւնն ունէր արիաբար ու վաղ ընդփայթ նետուելու մեծ խառնակոյտին մէջ, թէ իր ազգային քաջայայտ շահն էր պատերազմող (belligérant), «փոքր դաշնակից» նկատուիլ հանդիսանալ յանուն ազգութեանց սկզբունքին մղուող այս ահռելի ու վճռական պայքարամարտին մէջ, ու ստանալ շահիլ վերջապէս պատերազմողի, «ռազմակօղմ»ի թանկագին ու անհրաժեշտ տիտղոսը, վասնզի բացայայտ է թէ Յաղթանակին վարձատրութիւնը իրաւացիօրէն համեմատական պիտի լինի մարտնչող կողմերէն մէն միոյն կրած զոհողութեանց, ու ազատագրուած ազգերու մեծ չքասեղանին պիտի կոչուին վաղը այն ժողովուրդները միայն որոնք իրենց «արեան տուրք»ը հատուցին։

Հայ գիտակցութեան բուռն ու ջերմագին թելադրանքն եղաւ ասիկա զուտ ազգային այլամերժ տեսակէտէն։ Բայց հո՛ն է անճառ չքեղութիւնը Հայութեան. գիրքին՝ որ ան իր ազգային բարձրագոյն ըղձանքները հետապնդած պահուն՝ մասնակից ու սատար կը հանդիսանայ միանգամայն տիեզերական քաղաքակըրթութեան գատին. և այդու նորոգ ու եզական փայլով մը կը վերերեւի իր պատմական դերին մէջ։

Արագաթռիչ ակնա՛րկ մը այն սըրտագրաւ օժանդակութեան վրայ զոր Հայերը դարերու հոլովման մէջ ամենադժնդակ պարագաներու տակ իսկ կրցեր են ընծայել քաղաքակըրթութեան անհուն գործին։

Հայ ժողովուրդը բարւոյն ու ճըշմարտին իր ընդոծին իմացութեամբ, իր հոգեկան սխրալի մղումովը՝ Քրիստոնէութեան փարեր է ու բարբարոս արեւելքի մէջ ներմուծեր է իրմով այն կրօնը որ ընկերային մեծագոյն յեղափոխութիւնն է եղած, որ սէր ու լոյս է. արդարութիւն ու յառաջդիմութիւն է, իմա՛ «հիմն է նոր ժամանակաց քաղաքակրթութեան»։

Քրիստոնէութենէ առաջ՝ Հայերը, Արտաւազդի դարաշրջանին, գոգցես հնդեւրոպական առհաւութեամբ, բնախօսական հակումով մը՝ արեւմըտեան քաղաքակրթութեան, հելլենականութեան ձգտում ի յայտ բերեր են ընդդէմ ասորական ու պարսկական այլայլախառն ազդեցութեանց։ Աւելի քան երկու հազար տարի է՝ Արարատը արեւմուտքին կը նայի։

Հայերը, Ասիոյ մէջ իբր նախատահմանեալ պատուար Քրիստոնէութեան՝ դանդաղեցուցեր, յապաղեցուցեր ու նոյն իսկ կասեցուցեր են երբեմն արշաւանքը աշխարհաւեր գազանաբարոյ գրոհներու որոնք արեւելքէն ու հարաւէն դէպ ի արեւմուտք կը խուժէին Խաչին դէմ ռանալով։ Հայերը Արտայու դաշտին մէջ արեւելքի քրիստոնէութիւնը փրկեր են։

Հայ ժողովուրդը սրտառուչ խանդաղատանքով մեծարեր, հիւրընկալեր ու առաջնորդեր է խաչակիրները. բոլորանուէր սրտիւ օգներ է Խաչակրութեան որ Թուրքին սարսափազդեցիկ յառաջխաղացութիւնը արգիլած է ընդերկար, ու արեւմըտեան քաղաքակրթութիւնը այցելութեան բերած է արեւելքի։ Հայերն ապաքէն գողտր ու անմոռանալի էջ մը չահած են Խաչակրութեան սքանչելազօր պատմութեան մէջ։

Քաղաքակրթութիւնը ի հնումն Միջերկրականի աւազանին եզերքը ծաղկած էր մասնաւորապէս. Հայերը թէեւ իրենց լեռներուն մէջ շըղթայափակ, անմասն ու անհաղորդ Միջերկրականեան քաղաքակրթութեան (Civilisation Méditerranéenne), կրցեր են խորհրդաւոր յարամերձութեամբ մը իմացական ու բարոյական ներքնահոսանքներ հաստատել Արեւմուտքի հետ. կերտեր են իրենց լեզուն, Հայ Պարթենոնը, ու ստեղծեր են մատենագրութիւն մը որուն նշխարներն իսկ իրենց պերճ ու հնադրոշմ գեղեցկութեամբ ար-ժէ՛ք մըն են տիեզերական մտաւոր գանձուն մէջ։

Հայ եկեղեցին, այդ գերազանցապէս քաղաքակրթիչ սքանչելագործ հաստատութիւնը, Յունականին առընթեր՝ ճիգեր է ըրեր Մոնկօլներուն ու Թաթարներուն մէջ իսկ քրիստոնէութիւն տարածելու։ Լուսաւորչի ու Սահակ Մեսրոպի թուականներուն Հայ եկեղեցին ոչ միայն ազգային լուսաւորութեան այլ և շրջակայ կիսավայրենի ժողովուրդներու, Աղուանից ու Վրաց քրիստոնէական քաղաքակրթութեան գործին նուիրուեր է, առաջին քրիստոնէից հոգեզմայլ հաւատքովը։ Կատարեալ առաքելութիւն մը եղած է ան՝ արեւմուտքի միսիօնարութենէն տասնեակ դարեր առաջ։

Հայերը բազմաթիւ կայսրեր ու զօրապետներ տուեր են այն կայսրութեան որ Եւրոպիոյ ծայրագոյն սահմաններուն վրայ բիւզանդական պարիսպները ցցուեցուցած էր բարբարոս Ասիոյ դէմ։

Նոր ժամանակաց մէջ, Սիմէոն կաթողիկոսի օրով ու աւելի վերջ Աշտարակեցիի գլխաւորութեամբ՝ Հայերը իրենց կամաւորներու խումբերով ու գաղափարածաւալ առաքելութիւններով մեծապէս դիւրացուցեր են ի Կովկաս և Պարսկաստան մուտքն ու տիրապետութիւնը Ռուսիոյ, որ Եւրոպական քաղաքակըրթութեան մեծագոյն տարածիչն է եղած Ասիոյ մէջ և իր վիթխարի զանգուածին անդիմադրելի ճնշումովը դէպ ի ետ մղած է հանապազ ու կը մղէ տակաւին բարբարոսութեան սահմանները արեւելքի մէջ։

Հայերը, հպատակեցուցած ժողովուրդ, Թուրք տիրապետութեան մէջ չեն գտեր բնաւ քաղաքակըրթիչ այն սատարը զոր աշխարհակալը իրեն հետ կը բերէ և որ պատրուակն ու արդարացումն է յաճախ իր կատարած բռնագրաւումին։ Թըրքահայը, տիրող դաժան ժողովուրդին մէջ՝ կոպիտ, բարբարոս, հեշտամոլ բարքեր ու թանձր, հեղգ, գուլ մտայնութիւն մը տեսեր է լոկ, և սակայն հակառակ այս դարաւոր վտանգալի մերձակցութեան ու շփումին, յաջողեր է անեղծ պահպանել իր սեփական առաքինութիւնները. ապրելու ու զարգանալու իր խորունկ ու զմայլելի բնազդովը ուքներ գործեր է ինք անդադար, արտադրեր ստեղծեր է իր սիրական հողերուն վրայ, երկրագործութիւն, ճարտարարուեստ ու մշակոյթ մը ստեղծեր է. լոյս մը պըլպըլացուցեր է՝ զոր արեւելքի մըրրկածին բոլոր հողմունք չզօրեցին շիջուցանել երբեք։

Հայերը իրենց քրիստոնէական ոգիին ձգտումովը դէպ ի Ճշմարտութիւն ու Արդարութիւն՝ չարժկոծեր ու մրմնջեր են միշտ բռնակալութեան դէմ. «Հայոց բոլոր պատմութիւնը բողոքի ճիչ մըն է երկարաձգուած արեւելքի վրայ»՝ Ռընանի խօսքով. ժողովուրդ մը սակայն որ գերիի հոգի չունի, յաւիտենապէս արդարութիւն չի «մայեր». կը մըլնչէ, կ՚որոտայ և բռնակալօրէն կ՚ըստանայ զայն ի վերջոյ. Հայ ժողովուրդը որ իր գիտակցութիւնը վերագտած էր, չէր կրցած հանդուրժել դժոխատիպ ըէժիմի մը. իր ցաւերովն իսկ զօրացած, յանդգնեցաւ անիկա չիպ-չիտակ նայիլ հրէշին որ կարմիր Սուլթանն էր, և մարդկային տարրական իրաւանց տիրանալու իր ցաւատանջ ու հիանալի ոգորումին մէջ կատարեց այն գերագոյն ճիգը որ յեղափոխութիւնն է, «արիւնով շաղախուած բայց դափնիներով ծածկուած, ահիրի քսուած՝ բայց փառքով օծուած, աղիտաւոր ու դիւցազնական, բայց միշտ մե՛ծ։»

Եւ հայկական յեղափոխութիւնը չէ՞ արդէն որ իր անլուր խիզախումին հրավառ ու վսեմ օրինակովը բորբոքեց գերարծարծեց երկրացի Թուրքին սրտին մէջ ըմբոստացման ոգին որ Մեծ Մարդասպանը գզետնեց։

Բայց այս ամէնը այն գերն է միայն զոր Հայերը կատարեր են իբր քաղաքակրթութեան գործիչ իրենց հեռաւոր ու մօտաւոր անցեալին մէջ. իսկ ա՞յժմ։

Հայութիւնը փառքն ունեցած է պահպանելու ցայսօր, չորս հազար տարուան պատկառելի ու զարմանաւոր՝ հնութիւն մը, — ինքզինքը. ու հիմայ միա՛յն է ասիական ժողովուրդներու մէջ, որ կամովին իր արիւնը կը հեղու ուղխօրէն ազատագրութեան մեծ յաղթանակին համար։

«Հայոց ծառայելը քաղաքակըրթութեան ծառայել է». չեմ գիտեր որ՞ք՚ան լսելի եղաւ. Մեծ Տերութիւններէն վեհ ձայնը, և սակայն Հայերն են ահա որ քաղաքակըրթութեան դատին կ՚օժանդակեն ազդուապէս, չուրջ հարիւր հազար զինուոր ու կամաւոր արձակելով արեւելեան ու արեւմտեան ռազմադաշտերուն վրայ։ Պատմութիւնը պիտի չմոռնայ ասիկա։

Դաշնակից ազգերը իրենց «համաճարին դրօշը պիտի գնեն այն մեծաղանիւթին վրայ որ կը համաձուլուի այժմ նոր աշխարհը կառուցանելու համար։» Սոյդ է աս. բայց այդ շինուածանիւթին վրայ յուզմունքով ու խրոխտանքով մատներու հետք մը կը նշմարեմ ես, — Հայուն արիւնլուայ մատներուն համբուրելի հետքն է ատիկա։

ԱՆՑՈՐԴ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԷԶՈՔՆԵՐԸ

Հեռագիր մը լուր բերաւ որ Ռումանիա ընդհուպ պիտի միանայ Դաշնակիցներուն, և Պուլկարիա ալ պիտի հետեւի անոր օրինակին։ Ոչինչ աւելի հաւանական։

Իտալիոյ միջամտութիւնը տուաւ նախանշանը — Ա՛ռ — բոլոր պզտիկ չէզոքներուն, որոնք կը պատրաստուին քայլափոխ առնել իր ետեւէն….

Այս է վախճանը բոլոր չէզոքներուն… Աշխարհի մէջ արդէն երկու բան կայ որոնք չեն կրնար տեւել. ասոնք են՝ սէրն ու չէզոքութիւնը. երկուքն ալ կըռիւով կը վերջանան, օր մը չէ օր մը։

Ուրիշ պզտիկ ազգ մըն ալ կայ, Յունաստանը, որուն խօսքը հըլլար կոր այժմ և որ սակայն քանի մը ամիս առաջ փորձուեցաւ իր չէզոք դիրքը ներգործականի փոխելու, բայց Պուլկարիոյ վախը — ակիզբ… յիմարութեան, — կեցուց զինքը. գէթ այսպէս ըսին իր նորընծայ վարիչները։ Յունաստան մինչեւ իր ոտքը եկող հօյակապ առիթը առօք-փառօք ետ դարձուց, կամ յետաձգեց յունական-կաղանդ (calendes grecques) ըսուած Տօսպասկին։ Պուլկարիա, որ պատերազմին սկիզբէն ի վեր կ՚սպասէ կոր ակնդէտ, կը պատրաստուի տարբեր ընդունելութիւն մը ընել իրեն մօտեցող առիթին, — զայն բռնել իր փոքրիկ կարչնող ձեռքերուն մէջ, այնքան աւելի հաճոյքով որքան անիկա կարծեմ ճիշդ այն առիթն է զոր իր յոյն «բարեկամները» փախցուցին, և որ Պալքաններուն մէջ կը պտտէր անկէ ի վեր, ի խոյզ մէկումը որ տէր կանգնէր իրեն։

Կ՚երեւայ թէ կարգ մը մարդոց և ազգերու համար յաջողութիւնը ունի իր մէջ կործանարար տարր մը, կորստաբեր ուժ մը. տեսակ մը գինովութիւն է որ խելակորոյս կ՚ընէ զանոնք։ Կարծես պէտք է որ ճակատագիրը կամ դէպքերը այդպիսիներուն գլխուն զարնեն՝ որպէս զի խելքերնին… գլուխնին գայ։ Պալքանեան առաջին պատերազմը առանց աղետալի ներգործութիւն մը ունեցաւ Պուլկար վարիչներուն միտքին վըրայ. յաղթանակը զիրենք գգլխեց, մոլորեցուց. սխալներ գործեցին որոնք շատ, նոյնիսկ չափազանց սուղի նստեցան իրենց. և Յունաստան սքանչելի կերպով օգտուեցաւ Պուլկարիոյ սխալներէն, բայց անոր ալ պատահեցաւ ինչ որ պատահեր էր Պուլկարիոյ… երկարատեւ յաջողութիւնը ի վերջոյ պատճառ եղաւ որ ան ալ կորսնցնէ իր խելքը, իր գլուխը, ըսել կ՚ուզեմ իր Վէնիզէլոսը….

Թագակիր զինուորական մը կարծեց որ իր գերման մարաջախտի գաւազանը մոգական գաւազան մըն էր, որ կարող էր մի՛ ո՛ և իցէ կունարիս կամ առաջին հանդիպող Ջօկրաֆօսը մեծ քաղաքագէտ ու պետական մարդ չինել մէկ օրէն միւսը….

Ու կը խորհիմ տրամութեամբ Վէնիզէլոսի ժպիտին, որուն հոս ծաղկիլը տեսանք իր բարեմոյն դէմքին վրայ. Ադրիականէն փչող մարտական խիստ շունչը զայն խորշակահար ըրած չէ՞ արդեօք, այդ քաղցր ու իմաստուն ժպիտը….

Մ. Ս. ԳԻՒՐՋԵԱՆ

«ԱՐԵՒ» ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

ԱՐԵՒ Գահիրէի մէջ ձեռքէ կը ծախուի նաեւ երկաթուղիի կայարանը գրավաճառ Պ. Աւետիսի եւ Օբէրայի հրապարակը Հունկի մօտ։

ՎԵՐՋԻՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԸՆԴԾՈՎԵԱՅՆԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ԱՌՋԵՒ

Աթէնք, 1 Յուլիս. — Պոլիսէն լուր կը տրուի թէ անգլ. ընդծովեայ մը Մարմարայի մէջ թորփիլահոծեց զինուոր լեցուն երկու փոխադրանաւ, որոնք Տարտանէլ կ'երթային:

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՍԵՒ ԾՈՎ

Լոնտոն, 30. — Արտաքին գործոց նախարար Պ. Սազանօֆ յայտարարեց թէ Ռուսիոյ ծովը Սեւ Ծովն ըլլալով, անկարելի է որ Ռուսիա անոր բանալիները Թուրքիոյ ձեռքը թողու: Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ դիրքին նկատմամբ՝ Պ. Սազոնօֆ ըսաւ. «Թող չի յուզուին այդ երկու պետութիւնները. ամէն տէրութիւն նոյն իրաւունքը պիտի ունենայ Վոսփորի եւ Տարտանէլի վրայ: Ռուսիա ուրիշներէ աւելի բան մը պիտի չուզէ անոնց:»

90 ՌՈՒՄԲ ԼՈՆՏՈՆԻ ՎՐԱՅ

Լոնտոն, 1.— 90 ռումբ, մեծ մասը հրձիգ տեսակէն, թշնամի օդանաւերու կողմէ նետուեցան քաղաքին զանազան կողմերը: Երեք տեղ հրդեհ եւ 4 մարդու կորուստ պատահեցաւ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԱՑ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ

Լոնտոն, 1.— Կ'սպասուի որ նախագահ Ուիլսընի պատասխանը (Լուզիթանիայի դէպքին մասին) անյապաղ հաղորդուի Պերլին եւ վերջնագրի մը հանգամանքը ունենայ: Մ.

ՅՈՒՆԱՑ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Աթէնք, 2.— Թագաւորին համար նոր կանչուած օտար բժիշկները յետաձգեցին իրենց վերադարձի մեկնումը: Հել. Դոռ.

Արեւելեան ճակատէն

Փեթրոկրատ 31. — (Պաշտօնական) Սավլիի մօտ 9 թնդանօթ առինք. Կալիցիոյ մէջ ստիպեցինք թշնամին Սան գետին աջ եզերքը պարպել՝ մինչեւ Լիւպաչովկա գետակը. հակայարձակեցանք Լիւպաչովկայի շրջանին մէջ եւ գերի վարեցինք 3000 հոգի որոնցմէ 60ը սպայ: Շավլիի շրջանին մէջ կռիւը կը շարունակուի ի նպաստ մեզի: 12էն մինչեւ 24 Մայիս 209 սպայ եւ 8617 զինուոր գերի բռնեցինք՝ Բիլիքա եւ վերին Վիսթուլի ճակատին վրայ: Շաբաթ երեկոյ ուժգին եւ յաջող յարձակողականի մը սկսանք: Այս ճակատին վրայ արդէն 7000է աւելի գերի եւ 30 միթրայեօզ առինք. թշնամին սկսաւ անկարգ կերպով նահանջել: Ռ.

Արեւմտեան ճակատէն

Փարիզ, 31 (պաշտօնական). — Իզերի ջրանցքին աջ եզերքին վրայ գտնուող գերմանական բոլոր խրամատները, Բիլքեմի շրջանակին մէջ, գրաւուեցան մեր զինուորներէն: 50ի չափ գերի եւ 3 միթրայեօզ գրաւեցինք, յետոյ ետ մղեցինք հակայարձակում մը: Արասի հիւսիսակողմը հրետանիի կռիւը կը շարունակուի կատաղութեամբ: Յարձակեցանք Նէօվիլ-Սէն Վաասթի հարաւային կողմը գերմանական «լաբիւրինթոս» բռնուած ամրութեան վրայ: Կռիւը շատ բուռն եղաւ, 400 մեթր յառաջացանք եւ 500է աւելի գերի առինք որոնց 4ը սպայ: Պուա լը Բրէթրի մէջ գրաւեցինք նոր խրամատներ եւ 50 գերի առինք: Ալզասի մէջ, Շնէբֆէնրիէթի բաւուտքին մէջ ետ մղեցինք յարձակում մը եւ թշնամիէն խրամատ մը առինք. գրաւեցինք նաեւ միթրայեօզ մը եւ երկու ռմբարձակ:

Իտալական ճակատէն

Հռոմ, 31.— Իտալացիք կը շարունակեն յառաջանալ Ասինէի երկու եզերքներուն վրայ. գրաւեցին Ալա քաղաքը որ ռազմագիտական շատ կարեւոր կէտ մ'է:

Հռոմ, 31.— Սան-Րէմոյի մէջ իտալական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Սուրիացի ընտանեաց մը որ թշնամիներուն հաշուոյն լրտեսութիւն կ'ընէր:

Լոնտոն, 31.— Աւստրիացի օդանաւորդներ կրկին ռմբակոծեցին Վենետիկը՝ անշան վնասներ պատճառելով: (Անրամ)

ՆԱՒԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՖՐԱՆՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՂՆԵՐԸ

Գ.

Երբ Իտալիա ալ պատերազմի մասնակցեցաւ, Աւստրիոյ դէմ գտնուող նաւային ուժերը անհամեմատ կերպով աւելցան: Ասիկա կ'երեւի հետեւեալ բաղդատական ցանկէն որու մէջ գտնուող նաւերուն ամէնքն ալ պատրաստ են:

Տրետնոթ. Ֆրանսա 7, Իտալիա 6, Աւստրիա 4, այսինքն 13 արքանոթ Աւստրիոյ ունեցած 4ին դէմ, ինչ որ ջախջախիչ գերազանցութիւն մը կը նշանակէ:

Զրահաւորի տեսակէտով, Ֆրանսա ունի 20 հատ եւ Իտալիա 10, Աւստրիոյ 3ին դէմ: Թէպէտ այս վերջինը ունի 9 փոքր զրահաւորներ եւս, բայց ասոնց ամենէն խոշոր թնդանօթները 9.4 մատնաչափնոց են փոխանակ 12ի, երբ զրահաւոր պէտք չէ նկատել զանոնք: Բայց նոյնիսկ եթէ այս 9 նաւերն ալ հաշուի առնենք, կը տեսնենք որ Ֆրանքօ-Իտալական զրահաւորներու թիւը 30 է, Աւստրիոյ 12ին դէմ: Հոս ալ նոյն տարբերութիւն մը կայ ուրեմն:

Գալով Մեծ յածանաւերու (croiseurs-cuirassés), Ֆրանսա ունի 21 հատ, Իտալիա 10 եւ Աւստրիա 2, այսինքն 31 մեծ յածանաւ 2ի դէմ: Ուրեմն տասնեւհինգ անգամէ աւելի!

Պզտիկ յածանաւի մէջ ալ Աւստրիա շատ ետ կը մնայ. Ֆրանսա անոնցմէ ունի 18 հատ, Իտալիա 16 եւ Աւստրիա 9, ինչ որ կ'ընէ 34 պզտիկ յածանաւ 9ի դէմ:

Հակաթորփիլանաւի մէջ Աւստրիա շատ տկար է. փոխանակ միայն 19 հատ ունի, մինչդեռ Ֆրանսա ունի 85 հատ եւ Իտալիա 45 (զեղչելով Իտալիոյ մէկ քանի օր առաջ կորսնցուցած «Թուրպինօ» հակաթորփիլանաւը): Ուրեմն Ֆրանքօ-Իտալական միացեալ նաւատորմիղները ունին 130 հակաթորփիլանաւ՝ Աւստրիոյ 19 նաւերուն դէմ:

Թորփիլանաւի կողմէ ալ տարբերութիւնը շատ մեծ է. Ֆրանսա անոնցմէ ունի 158 հատ, Իտալիա 88 եւ Աւստրիա 80: Ֆրանսա աշխարհիս միակ տէրութիւնն է այսօր որ ամենէն մեծ թիւով թորփիլանաւ ու ընդծովեայ ունի:

Ընդծովեայներու գալով՝ Ֆրանսականներուն թիւը 102ի կը հասնի. Իտալիա ունի 26 հատ, եւ Աւստրիա 11 հատ. բայց Աւստրիոյ ընդծովեաներու թիւը քիչ մը անորոշ է, որովհետեւ երբ պատերազմը ծագեցաւ այնպէս իմացուեցաւ որ Գերմանիայէն մէկ քանի հատ քակուած (démonté) ընդծովեայներ Բոլա դրկուեցան ու այնտեղ վերակազմուեցան, այնպէս որ կրնայ ըլլալ որ Աւստրիա այսօր 11է աւելի ընդծովեայներ ունենայ:

Շահեկանութենէ զուրկ չէ բաղդատութեան դնել նաեւ այս 3 տէրութեանց շինուելու վրայ եղող արքանոթներուն քանակը եւ որակը:

Ֆրանսայի մէջ այս վայրկեանիս շինուելու վրայ են 9 հատ արքանոթներ որոնց 5ը պիտի ունենան 12 հատ 13.5 մատնաչափնոց թնդանօթ եւ 24 հատ 5.5 մատնաչափնոց: Ասոնց տարողութիւնը 25,200 թօնօ պիտի ըլլայ եւ կը յուսացուի որ 1916ի սկիզբը պատրաստ ըլլան: Մնացեալ 4 նաւերը 16 հատ 13.5 մատնաչափնոց թնդանօթներ պիտի ունենան եւ այսքան մեծ թիւով խոշոր թնդանօթներ ունեցող նաւ աշխարհիս եւ ոչ մէկ տէրութիւն պիտի ունենայ եւ ոչ ալ մինչեւ ցարդ մտածուած է շինելու: Իւրաքանչիւր թուրէթի(*) մէջ 4ական հատ 13.5 մատնաչափնոց թնդանօթներ պիտի ըլլան (անգլիական եւ գերմանական մարտանաւներուն թուրէթները երկու թնդանօթէ աւելի չեն պարունակեր):

Իտալիոյ նաւային ծրագիրը հետեւեալն է. 4 արքանոթ 30,000 թօնօ տարողութեամբ եւ 8ական հատ 15 մատնաչափնոց թնդանօթներով, այնպէս որ անգլիական «Գուին Էլիզապէթ»ին չափ պիտի նմանին: Կան նաեւ երկու ուրիշներ որոնք կը շինուին, սակայն դեռ յայտնի չէ թէ ատոնք ինչ ձեւով նաւեր պիտի ըլլան եւ քանի թնդանօթ պիտի ունենան:

Գալով Աւստրիոյ նաւային ծրագրին, 3 հատ արքանոթ, որոնք 25,000 թօնօ տարողութիւն եւ 8 հատ 15 մատնաչափնոց թնդանօթ պիտի ունենան:

Աւելորդ չըլլայ ըսել թէ 15 մատնաչափնոց ռումբը 886 քիլօկրամ կը կշռէ, իսկ զայն արձակող թնդանօթը 96 թօնօ: Ասոր երկայնութիւնն է 17 մեթր: Այն ուժը որով այս ռումբը թնդանօթէն դուրս կ'ելլայ՝ հաւասար է 84,510 թօնօ ծանրութիւն մը գետնէն 1 ոտք վեր վերցնող ուժի մը, ինչ որ 4 արքանոթի ծանրութիւն ըսել է: Այս ռումբը ունեցող արքանոթներէն Անգլիա 14 հատ կը շինէ, որոնց 5 հատը արդէն պատրաստ են. Իտալիա 4 հատ պիտի ունենայ, Աւստրիա 3 հատ եւ Գերմանիա 2 հատ: Գերմանիոյ այս երկու նաւերը 1916ին սկիզբը պատրաստ պիտի ըլլան:

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

(*) Այն պողպատեայ աշտարակը որուն մէջէն թնդանօթները դուրս ելած են:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ԴԻՄ

(ԱԿՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Բ.

Միտիլլի 25 Մայիս,

Մարդ որքան լաւատեսեալ ըլլայ Դաշնակիցներուն Կէլիպօլուի թերակղզին ոտք կոխելու պարագաներուն վրայ, այնքան կը համոզուի թէ այս ձեռնարկը զինուորական տարեգրութեանց մէջ աննախադէպ էջ մը պիտի գրաւէ: Եւրոպական թէ ասիական եզերքին մէկ կէտին վրայ որ անգլեւ-ֆրանսական բանակները կառչեցան, պայքարը սաստիկ եւ անխնայ եղաւ: Եւ սակայն Մորթօ ծոցին մէջ էր որ կռիւը կատարեալ գիւցազներգութեան մը համեմատութիւնները առաւ:

Ցոյց տուի արդէն թէ Հէլլէ գլխուն արեւելակողմը գտնուած այս ծոցը որ հրաշալիօրէն պատսպարուած է հարաւային հողմերու դէմ, դաշնակիցներուն գլխաւոր նպատակակէտն էր: Ապրիլ 25ի արշալոյսին զինուորներով բեռնաւորուած փոխադրանաւեր ծոցին մէջ կը մտնեն եւ նաւատորմին շարժուն թնդանօթներուն կրակէն պաշտպանուած՝ ծովեզերքէն հրացանի հարուածի մը հեռաւորութեամբ արագ եւ կարգաւ կը շարուին: Իւրաքանչիւր փոխադրանաւու կ'ընկերանային բաւականաչափ լաստանաւեր որոնց վրայ իջած էին ցամաք ելլելու համար որոշուած զինուորները, առանց իրենց պայուսակներուն, այլ բեռնաւորուած՝ բաց ի իրենց հրացաններէն՝ բահերով, բրիչներով, երկաթ թելերով, եւ ատոնք պրկելու համար պէտք եղած գերաններով: Շոգենաւակներ եկան եւ այս լաստանաւերը իրենց կապեցին: Յետոյ կարելի եղած արագութեամբ շոգենաւակ եւ լաստանաւ խիզախօրէն յառաջացան դէպ ի ցամաք, ուր խրամատներու մէջ պահուըտած Թուրքերը անոնց վրայ կը տեղացնէին իրենց հրացաններուն եւ միթրայեօզներուն գնդակներն ու թնդանօթներուն ռումբերը:

Ցամաք հասնող առաջին զինուորները Աւստրալիացիք եղան: Երբ այս լաստանաւերը այնքան մօտեցան ցամաքին որ ջուրը հազիւ մարդու մը կուրծքը հասնէր, Աւստրալիացիք ծովը ցատկեցին եւ դէպ ի ցամաք քալեցին: Տակաւին չի հասած, առաջին արգելք մը զիրենք կասեցուց. Թուրքօ-Գերմանացիք ջուրին տակ զետեղած էին սրածայր երկաթ թելեր: Դաշնակիցները տապլտըկեցան այս անհրաժեշտ ցանցին մէջ. ոմանք յաջողեցան ծովեզերք ելլել, ուր գրեթէ ամէնքը ինկան Թուրքերու գնդակներուն տակ. մեծ մասամբ սակայն ստիպուեցան լաստանաւերը վերադառնալ, զորս շոգենաւակները վերադարձուցին դէպ ի փոխադրանաւերը:

Սակայն նաւապահին հրամանատարը, իմանալով այս ընդծովեայ արգելքին գոյութիւնը, թնդանօթաձիգներու քննել տուաւ ճիշդ տեղը եւ սկսաւ խոշոր թնդանօթներով ռմբակոծել: Բաւական ատեն մը, Թուրքօ-Գերմանացիներու կողմէ թակարդուած այս ջրադաշտին կարծես փոթորիկէ մը տակն ու վրայ եղած կ'երեւար: Ահագին ռումբեր անընդհատ կը պայթէին ջուրի եւ աւազի թաթառ մը առաջ բերելով: Յայտնի է թէ այս կործանումին չէր կրնար դիմանալ այլեւս ընդծովեայ արգելքը: Հետեւաբար երբ ռմբակոծումը դադրեցաւ եւ Աւստրալիացիք լաստանաւերով վերադարձան, կրցան դիւրութեամբ ցամաք ելնել: Անվախ մօտեցան ցամաքին եւ սուինները հրացաններուն անցուցած յարձակեցան 50 մեթր հեռաւորութեամբ գտնուած թրքական առաջին խրամատներուն վրայ:

Այս յարձակման դէմ նոր արգելք. ծովեզրին եւ խրամատներուն հողը պատրաստուած էր. ծածկուած հորեր, ականներ փորուած էին, վերջապէս ամէն տեսակ արգելքներով պաշտպանուած էր: Երբ յարձակումը սկսաւ, Թուրքերը ականներուն կրակ տուին: Ամէն կողմէ երկիրը սասանեցաւ յարձակողներուն ոտքին տակ, որոնք դարձեալ անակնկալի եկած, վարանեցան հակառակ իրենց քաջութեան:

Նախորդ նամակովս, աճապարանօք հաւաքած լուրերս պատմելով, ըսած էի թէ ֆրանսական արշաւախումբը Ասիական եզերքին վրայ Քում-Քալէի մէջ կեղծ ցոյց մը կատարած էր: Ասիական եզերքին այս ցոյցը ճիշդ է որ Ֆրանսացիք կատարեցին, բայց մէկ քանի հազար հոգի էին անոնք. մեր բանակին մնացորդը Անգլիացւոց գործակցեցաւ Կէլիպօլուի եզերքին վրայ:

Ֆրանսական այս խումբերուն մէջ կը գտնուի նորակազմ վաշտ մը, որուն մէջ առնուած են, Ֆրանսայէ մեկնած ատեն, կամաւորներու ամենէն լաւերը որոնք մասնակցիլ կ'ուզէին Տարտանէլի արշաւանքին: Ասոնք մեծ մասամբ ներկայ պատերազմին էն հիներն են. առաջին օրէն այս պատերազմին մէջ գտնուած են. Օգոստոսին եւ Սեպտեմբերին բաց դաշտի մէջ կռուած են, յետոյ ձմեռը եւ գարունը խրամատներու մէջ պայքարած են. այժմու յարձակողականին ոչ մէկ գաղտնիքը, որ կը կայանայ համբերատար խոհեմութեան եւ յանկարծական կորովի մէջ, իրենց անծանօթ է: «Բուալիւ»ներուն (մազոտ) էն «բուալիւ»ներն են: (*)

Այս հերոսներուն յանձնուեցաւ քաջ Աւստրալիացիներուն հետ գործակցելու համար: Լաստանաւեր եւ նաւակներ զանոնք ցամաք փոխադրեցին: Հազիւ ցամաք ոտք կոխած՝ անհետացան պայթած ականներու բացուածքներուն, ռումբերու բացած ծակերուն մէջ եւ հողին ամենափոքր ելեւէջներուն ետին:

Այս ելեւէջները տարօրինակ ճարպիկութեամբ մը գործածելով, պահուըտելով երբ Թուրքերուն գնդակները կը տեղան, ոտքի կանգնելով եւ ցատկելով՝ երբ հրացանաձգութիւնք կը դադրէին, անոնք թշնամիին խրամատներուն մօտեցան գրեթէ առանց կորուստի: Հոն, քանի մը մկրատի հարուածով խրամատներուն վերջին գիծը կազմող թելերուն մէջտեղէն իրենց ճամբայ բացին, եւ գերագոյն, անդիմադրելի ոստում մը զանոնք Թիւրքօ-Պոշերուն մէջտեղը տարաւ: Այս վերջիններէն անոնք որ չի փախան, գերի բռնուեցան եւ կամ սուինով սպաննուեցան:

Թրքական առաջին գիծերը կատաղի կռիւով մը այսպէս գրաւելէ յետոյ, Դաշնակիցները թողուցին հրացանը եւ ձեռք առին բահն ու բրիչը: Մի քանի վայրկեան բաւական եղաւ գրաւուած խրամատները թշնամիին դէմ դարձնելու, եւ զանոնք ներսէն երկաթ թելերու լայն ցանցով մը պաշտպանելու համար: Այս միջոցին, իրենց ետին նոր խումբեր ցամաք կ'ելլէին եւ դարձուած խրամատները անմիջապէս կը լեցնէին: Այնպէս որ, նոյն երեկոյին իսկ երբ Թուրքերը օգնական զօրք ստանալով հակայարձակում մը փորձեցին, մեր պաշտպանութեան կողմէ խորտակուեցան:

Երկրորդ գիշերային հակայարձակում մը, նոյնպէս չի յաջողեցաւ: Այլ ընդհակառակը, սարսափելի ջարդ մը տուինք յարձակողներուն, որոնք գերմանական դրութեամբ խիտ շարքերով կը քալէին:

26, 27, 28 Ապրիլին, Դաշնակից բանակին մեծ մասին Մորթօ ծոցը հանուիլը շարունակեց եւ անվտանգ վերջացաւ: Այս երեք օրերուն, մեր ճակատը յաջորդական ոստումներով առաջ տարուեցաւ: Այսօր այս ճակատը այնքան ներսերը կը գտնուի որ հոն գտնուած խումբերը ծովէն զօրաւոր դիտակներով միայն կը տեսնուին: Եւ առանց չափազանց լաւատեսութեան՝ կարելի է ըսել թէ Բիլիթ-Պահրի ամրոցը, որ Եւրոպական եզերքէն Զանաքի անցքին կ'իշխէ, շատ չանցած մեր ձեռքը պիտի անցնի:

Ըսել չենք ուզեր թէ Թուրքերը մեր յառաջխաղացութեան դիւրաւ կը համակերպին: Մեր գիծերուն վրայ կը շարունակեն հակայարձակումներ՝ միշտ խիտ շարքերով, եւ միշտ միեւնոյն արդիւնքով: Կ'երեւայ թէ իրենց կրած անյաջողութիւնները չեն յուսահատեցուցած զիրենք. իրենց այս անօգուտ յամառութենէն կարելի է եզրակացնել թէ իրենց շարքերուն մէջ բազմաթիւ Գերմանացի զինուորներ կը գտնուին: Կը հաւաստուի թէ ասոնք պատերազմէն առաջ Թուրքիա բնակող պահեստիներ պէտք է ըլլան, որոնք զէնքի կոչուած եւ Թուրք Րէտիֆներու հետ խումբ կազմած են: Սիրուն ընկերակցութիւն: Բայց մենք չէ որ ատկէ գժգոհ պիտի մնանք, քանի որ ասոր շնորհիւ մեր թնդանօթներն ու հրացանները Գերմաններուն սպառացման աշխատած պիտի ըլլան:

Ահա թէ ինչպէս կատարուեցաւ Դաշնակիցներուն Մորթօ ծոցը ցամաք ելնելու գործողութիւնը, գործողութիւն մը որ յաջողեցաւ համբաւաւոր Ֆոն Տէր Կոլցի հրամանատարութեան տակ գտնուած եւ առաջնակարգ ամրութեանց ետին ամրապէս պատսպարուած թշնամիի մը կրակին տակ: Եւ դիտէք որ Ֆոն Տէր Կոլց, ծագումով Պոլ, եւ առժամապէս Թուրք, ատկէ դեռ մի քանի օր առաջ իր Քայզէրին հանդիսաւորապէս ըսած էր. «Կէլիպօլուի թերակղզին վրայ արշաւանք մը նիւթապէս անկարելի է»:

Հաշուի առած չէր սակայն Դաշնակիցները. առանց ապուշ խօսքեր յայտարարելէ առաջ, պարտաւոր է ատկէ յետոյ իր քառակուսի գլխուն վրայ քանի մը անգամ դարձնել կարմիր ֆէսը:

ԼԻՈՆ ՊՈՒՏՈՒՐԵԱՆ

(*) Մասնաւորապէս Ֆրանս. պանեսի զինուորներուն տրուած շեանուն մը, անոնց մօրուսաւոր ըլլալուն պատճառաւ:

ՏԵՂԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Ն. Բ. Սուլթանը, ուզելով իր համակրութիւնն յայտնել Աղեքսանդրիոյ իտալական գաղութին, կիրակի առաւօտ իր Ա. Սենեկապետին միջոցաւ 100 ոսկի ղրկեց մեկնող զինուորներու ընտանեաց օգնութեան համար կազմուած յանձնախումբին:

Երկուշաբթի առաւօտ, Ն. Բարձրութիւնը, ընկերակցութեամբ նախարարապետ Րուշտի փաշայի, այցելեց Վիքթօրիա Գոլէճն ու Սան-Սթէֆանոյի քաղինոն, որոնք հիւանդանոցի վերածուած են. ընդունուեցաւ զինուորական իշխանութեանց եւ Կարմիր-Խաչի հիւանդապահուհիներու կողմէ: Պտտելով սրահները, Ն. Բարձրութիւնը իւրաքանչիւր վիրաւորեալի որպիսութիւնն հարցուց, ինչպէս նաեւ այցելեց վիրաբուժական գործողութեանց սրահը:

Երէկ առաւօտ եւս Ն. Բ.ը այցելեց Տիքրոնէսներու եւ Ապպասիէի զինուորական հիւանդանոցները:

Օրիոն իտալական շոգենաւը որ անցեալ հինգշաբթի Աղեքսանդրիայէն մեկնեցաւ իր մէջ ունենալով Իտալացի զինուորներու առաջին խումբը, երկուշաբթի առաւօտ Մէսինա հասած է, առանց ճամբան ո'եւէ անակնկալի հանդիպելու:

Թուրք նոր գերիներ. — Կիրակի առաւօտ, ժամը 8ին, Տարտանէլէն հասած Թուրք գերի զինուորներ երեք գերմանացի սպայի հետ քաղաքիս մէջէն անցուեցան եւ տարուեցան Մոհարրէմ պէյի

կայարանը՝ հոնկէ ալ Գահիրէ, Թուրայի բանտը առաջնորդուելու համար։

Մինիէի ընդհ. դատախազը քննութիւն մը բացած է կառավարչութեան բարձրաստիճան մէկ պաշտօնատարին դէմ Ֆէլլահի մը կողմէ տրուած բողոքագրին մասին, որ իբրեւ կաշառակեր կ՚ամբաստանէր պաշտօնատարը։

Իսկանտէրիէ նահանգի Թօսուն, Թուրքիոյ Նախարարապետ Սայիտ Հալիմ փաշայի կինը, Պոլսոյ մէջ մեռած է։

Ռեհրանի. — Կիրակի կէս օրէ վերջ քաղաքիս Բօրմուս Թաղին մէջ 14 տարեկան արաբ տղայ մը դանակի հարուածներով սպաննեց սեխավաճառ մը։ Երբ ձերբակալուեցաւ՝ յայտարարեց թէ սեխավաճառը անբարոյական առաջարկ մը ըրած էր իրեն։

— Նոյն օրը ուրիշ ոճիր մը եւս գործուեցաւ. 20 տարեկան անղացի երիտասարդի մը կողմէ որ մօրմէն դրամ ուզած և մերժուած ըլլալով, դանակը քաշեց և տեղնիտեղը սպաննեց իր մայրը։ Մայրասպանը Հատրայի բանտը առաջնորդուեցաւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

ԶԷՅԹՈՒՆ ԱՊՍՏԱՄԲԱԾ

Կովկասեան Հայ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Անդրկովկասի վրայ արշաւանքին միջոցին Թուրքերու եւ Քիւրտերու կողմէ գործադրուած խժդժութիւններու մասին.

300 Հայ կիներ առեւանգուած եւ 2000 Հայեր կոտորուած են։

Ալաշկերտի շրջանակին մէջ, 11 տարեկանէն մինչեւ 60 տարեկան բոլոր Հայերը ջարդուեցան։

Այս վայրագութիւնները Հայաստանի բազմաթիւ կէտերուն վրայ պատճառ դարձան ապստամբութիւններու որոնք օրէ օր տարածուելու վրայ են, Թուրքիոյ համար վրդովեցուցիչ բնաւորութիւն մը ստանալով։

Արդէն խօսեցանք Վանայ յաղթական ապստամբութեան վրայ որ ամբողջ քաղաքը իր ձեռքը անցուց։ Այսօր Զէյթունն է որ կը խլրտի, Կիլիկիոյ մէջ։ Պահեստիներու երկու զօրաբաժին կը քալեն Կիլիկիոյ միջնաբերդին վրայ, ապստամբութիւնը զսպելու եւ անոր տարածման առաջքն առնելու համար։

(Թան, 18 Մայիս)

Ծ. Խ. Զէյթունի ապստամբութեան եւ Կիլիկիոյ մէջ տիրող վիճակին մասին վերջին պահուն մեր ստացած կարեւոր թղթակցութիւնը պիտի հրատարակենք «Արեւ»ի յաջորդ թիւով։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

Արեւէի «Բարիս» լրագիրը իր 20 Մայիսի համարին մէջ կը գրէ.

Թրքական «Թէրճիւմանը Հաքիքաթ» թերթը կ՚սպառնայ որ կառավարութեան կողմէ պիտի հետապնդուին այն ներքին թշնամիները որոնք սարսափ ազդող լուրեր կը տարածեն ժողովուրդին մէջ։ Այս սպառնալիքը մեծ յուզում պատճառեց մասնաւորապէս Յոյներու և Հայերու մէջ, որոնք խմբովին կը հեռանան Կ. Պոլսէն։ Թուրքիոյ մէջ Հայերու դէմ հալածանքը անոնք համեմատութիւններ կ՚առնէ։ Անընդհատ ձերբակալութիւններ և խուզարկութիւններ կը կատարուին։ Կովկասի մէջ պարտութեան իբրաքանչիւր լուր իրեն իբրեւ հակարձագանգ կունենայ խիստ միջոցներու գործադրութիւնը տարաբաղդ Հայերու դէմ, որոնք կ՚ամբաստանուին իբրեւ արգիլեալ գաղտնի կազմակերպութեանց պատկանողներ և կամ իբրեւ թշնամիին համակրողներ։ Առանձնակի ձերբակալութիւններ արդէն բռնուած էին Ապրիլ 19էն ի վեր. բայց վերջերս անոնց յաջորդեցին խմբական ձերբակալութիւններ։ «Ազատամարտ» Հայ թերթի խմբագրութիւնը խուզարկուելով բոլոր խմբագիրները միանգամայն ձերբակալուեցան։ Ձերբակալուած են նաեւ եպիսկոպոսներ, քահանաներ, ուսուցիչներ, գիտնականներ, խմբագիրներ, երեսփոխաններ և Հայոց զարգացած դասակարգին պատկանող բազմաթիւ անձեր։ Այս ձերբակալութեանց միջոցին տեղի ունեցան աննկարագրելիօրէն յուզիչ ու ողբերգական տեսարաններ։ Ձերբակալուածներուն մեծագոյն մասը փակուեցան Կ. Պոլսոյ բանտերուն մէջ, իսկ մնացեալները Փոքր Ասիոյ ներսերը աքսորուեցան։

«Թանին», իբր արդարացում հայ եկեղեցականներու ձերբակալութեան և բանտարկութեան, կը գրէ թէ՝ հակառակ Թուրքերու կրօնական լայնամտութեանը (tolèrance), այս միջոցին գլխելու պէտք զգացուեցաւ ձերբակալուածներուն վնասակար գործունէութեան պատճառաւ, և կը հրաւիրէ կառավարութիւնը՝ Պետութեան ապահովութեանը համար՝ անողոք գտնուիլ երկրին ներքին թշնամիներուն դէմ։

ՎԱՆԻ ԱՌՈՒՄԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կը լսենք թէ տեղւոյս Բաղ. Ժողովը Վանի առումը տօնելու համար մտադրած է մօտերս կազմակերպել մեծ հանդէս մը, որուն անխտիր մասնակցելու պիտի հրաւիրէ ամբողջ հայ հասարակութիւնն և հայ կուսակցութիւնները։ Գաղափարը գովելի է։ Կը յուսանք որ նոյն նախաձեռնութիւնը կ՚ունենայ նաեւ Գահիրէի Բաղ. Ժողովը։

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Բեդրոկրատէն Տիար Գիւտեկ Տ. Աղամեան 25 ապրիլ թուականով մեզի կը տեղեկագրէ թէ խումբ մը Սամ. Ռամկավարներ Ամերիկայէն Կովկաս անցած են կամաւոր գունդերուն մէջ մտնելու համար։

Ռուս կառավարութիւնը սիրով ընդունած է իրենց խնդրանքը, և զրկած է զիրենք Հայաստանի սահմանները։

— Կովկասեան ռուս թանակի զեկավարները Զօրավար Օգանովսկիի ջանքով որ ամէն կերպով կ՚աջակցի հայ կամաւոր գունդերու գործունէութեան, Թանաքեափ մէջ բացուած է հայ խումբերուն սպաներ պատրաստող դպրոց մը, ռուս սպաներու ղեկավարութեան տակ։ Նոյնպէս անոր պատճառով հաստատուած է Թանաքեափ մէջ հազար հոգինոց պահեստ մը հայ գունդերուն համար ուր պիտի մարզուին անվարժ կամաւորները։

ՖՐԱՆՍ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

«Լա Ֆրանս» Բարիզեան օրաթերթին մէջ Տքթ. Ղազարոսեան կը հրատարակէ երեսփոխան եւ նախկին նախարար Մորիս Աժամի ուղղուած բաց նամակ մը որով կոչ կ՚ընէ անոր պաշտպանելու Հայոց խնդիրը՝ միւս վեհանձն հայասէր երեսփոխանին՝ Տընի Քոշէնի հետ։ Պ. Աժամ այդ նամակին ներքեւ կ՚աւելցնէ իր ըովանդակ համակրութիւնը բայց նաեւ ֆրանսական շրջանակներու մէջ տիրող կարծիքը յայտնող հատուած մը ուր կը գրէ ի մէջ այլոց.

«Ցանդգնութիւն է խաղաղութեան պայմաններուն վրայ խօսիլ այնքան ատեն որքան խօսքը թնդանօթինն է դեռ։ Ողջմտութիւնը կը յայտնէ սակայն (առանց որ պէտք ըլլայ դիւանագիտական գաղտնիքներու թափանցելու) թէ պատերազմէն ետք Հայաստանը պիտի դրըուի ուղղակի Ռուսական աղդեցութեան տակ։ Ամէն ինչ յուսալի կ՚ընէ, որ քաղաքական դիւրահասկնալի չահով մը, Ռուսիա պիտի տայ Կայսրութեան այս «յառաջացեալ պահականդանին» ինքնօրինութեան չատ մօտիկ կացութիւն մը։ Ռուսական թեւարկութիւնը նախ պիտի նշանակէ վերջաւորութիւնը այն ջարդերուն որոնց զոհն է Հայաստան....։ Հայերը պիտի չարունակեն Ասիոյ եւ Եւրոպայի հայթայթել այն բանիմաց, խոհեմ եւ պարկեշտ միջնորդները որոնք միշտ կրցած են Արեւելքի հարստութիւնները արժէքաւորել....»

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հաագ 31. — Ստոյգ նշաններ կան որք կը ցուցնեն Պուլկարիոյ մօտալուտ միջամտութիւնը Եւրոպական պատերազմին. Պուլկարիա պիտի գործէ Թուրքիոյ դէմ, իր հետ քաշելով Պալքանեան բոլոր չէզոք տէրութիւնները։ Արդարեւ Պ. Ռիզօֆ Հաագի պուլկար դեսպանը, որուն Աւստրիասէր զգացումները ծանօթ են, Պերլին փոխադրուած է և իր տեղ Հաագ ղրկուած է Պ. Սթուպլօֆ որ համաձայնութեան համոզուած կուսակից մըն է. միւս կողմէ կը վստահացնեն թէ Թուրքիա կ՚ամբոցնէ Քըք-Քիլիսէն, Ադրիանապոլիսը եւ Ջաթալճան։ (Մոձ.)

Սոֆիա, 1 Յունիս.—Պուքրէշի Պուլկար դեսպանը հոս հասաւ Ռումանիոյ դիրքին մասին իր տեղեկագիրը տալու և Պուլկարիոյ ընթացքին մասին հրահանգներ առնելու համար այն պարագային ուր հաւանական համաձայնութիւն մը տեղի ունենայ Ռումանիոյ հետ, որ այս իմաստով բանակցութեանց սկսած է կ՚ըսուի. (Ռ.)

ՃԱՊՈՆԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոն, 31.— Ճափօնի ծովային նախարարը հետեւեալը հեռագրեց Պ. Չըրչիլի. «Անգլիական և Ճափօնական նաւատորմիղներուն գործակցութիւնը արդիւնք է մանաւանդ Ձեր ջանքերուն.» Պ. Չըրչիլ պատասխանեց. «Այն ընկերակցական ոգին և բարեկամութիւնը որոնք կը ներշնչեն մեր նաւային բանակները պիտի չարունակեն ապահովաբար գոյութիւն ունենալ.» Պ. Չըրչիլ եզրակացուց՝ «Ամէն բան կարգին է։»

(Այս հեռագիրը խորհիլ կուտայ թէ բոլորովին անհիմն չէ այն լուրը որ Եւրոպական մամուլին մէջ երեւցաւ վերջերս, և որուն համեմատ ճափօնական բանական զօրաց Տարդանելի մը, կազմուած քանի մը Տրէթնօթներէ, զրահաւորներէ և բազմաթիւ Թօրփիլլաներէ, ճամբայ ելած է Թուրքիոյ դէպի «անծանօթ տեղ մը», որ հաւանականաբար Արեւելեան Միջերկրականն է։ Ծ. Խ.

Կովկասի ճակատէն

Լոնտոն, 31.— Ռուսերը գրաւած են Շէքէր Պուլաքը և Մէմէօն գիծը Վանի կուսակալութեան մէջ։ Մ.

Տարտանէլի մէջ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ 60,000Ի ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

Աթէնք, 29.— Հաւաստի աղբիւրէ լուր կը տրուի թէ Թրքական կորուստները Տարտանէլի մէջ 60,000ի կը հասնին. Թերակղզւոյն մէջ իրենց ուժերուն գումարը կը հասնի 80,000ի. Թրքական բանակներամբողջութիւնը գործողութեանց միւս թատերավայրերուն վրայ պաշտպանողականի վրայ կեցած է։ Ասոնց բոլոր ճիգը Տարտանէլի վրայ կեդրոնացած է, ուր անապարանօք օգնական ուժեր կը հասնին. մեծամասնութիւնը կատարելապէս յոգնած վիճակի մէջ են. զրոյց կը շրջի թէ երթալով ռազմամթերքը կը պակսի։ Ռ.

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵԼԱԿԵՐՊԸ

Լոնտոն, 29.— Կը տեղեկացնեն թէ Թրքական սպայակոյտը ուրիշ ձեւ մը ընտրած է որ կը կայանայ պաշտպանողականի վրայ մնալ Սինայի և Կովկասի մէջ և յարձակողականի սկսիլ Տարտանէլի և Կէլիպօլուի Թերակղզիին մէջ։ Մ.

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Լոնտոն 31 — Տէյլի Աղաճէն լուրեր կ՚ըսեն թէ Իտալիոյ միջամտութեան հետեւանօք Իթթիհատի զամիթէն զինուորական մեծ խորհուրդ մը գումարած է։ Բոլոր անդամները տխուր եւ մտադրաղ կ՚երեւային։ Ոմանք կը կարծէին թէ Իտալիա պիտի կրնայ Տարտանէլի մէջ օգնական ուժեր ղրկել դաշնակիցներուն եւ իտալական նաւատորմը ֆրանսական նաւատորմին տեղը պիտի անցնի Ադրիականի մէջ՝ հոն բանտարկուած պահելու համար աւստրիական նաւատորմը։ Ուրիշներ կը կարծեն թէ իտալական միջամտութիւնը որոշել պիտի տայ Պալքանեան պետութեանց իրենց դիրքը, եւ Աւստրիոյ կողմէ Սերպիոյ վրայ արշաւանք մը անկարելի պիտի դարձնէ։ Բոլոր ներկաները ամբաստանեցին Էնվէր բաշան որ պատճառ եղած էր Թուրքիոյ միջամտութեան եւ յայտարարեցին թէ պատերազմին շարունակութիւնը Թուրքիոյ համար վնասակար է եւ անմիջական հաշտութիւն մը կրնայ միայն Դաշնակիցները դրդել որ Իզմիրը Թուրքիոյ թողուն։ Մօք.

Աթէնք, 1 Յունիս. — Պոլսէն կը ծանուցանեն թէ հանրային կարծիքը հեռզհետէ հաշտութեան կողմնակից կ՚ըլլայ։ Հ.

ԱՍԻՈՅ ԹՐՔԱԿԱՆ ԵԶԵՐՔՆԵՐՈՒՆ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ

Աթէնք, 31.— Կը ծանուցանեն թէ անգլ. ծովակալութիւնը Տարտանէլի և Սամոս կղզիին մէջտեղ գտնուող Թրքական եզերքները պաշարուած յայտարարած է։ Ռ.

Բեթրոկրատ, 31.— Սեւ Ծովու նաւատորմը կործանեց Էրէյլիի ելեկտրական գործարանը և ածխահանքերու ընկերութեան շէնքերը։ Հ.

ՄԱՅԻՍ 6 - 19Ի ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Պաշտ. Զեկոյց Անգլ. Ներկայացուցչութեան)

Լոնտոն, 28 Մայիս. — Պատերազմ. Նախարարութիւնը կը հրատարակէ 1915 մայիս 6էն 19 Կէլիպօլուի Թերակղզիին մէջ տեղի ունեցած գործողութեանց հետեւեալ նկարագրութիւնը.

Մայիս 6ին, նոր զօրքերու հասնելէն վերջ, որոնց մէջ կար երկրապահներու զօրաբաժին մը, կատարուեցաւ դաշնակից զօրքերուն ընդհանուր յառաջխաղացումը մեր նաւատորմիղին զօրաւոր կրակին պաշտպանութեան տակ:

Մայիս 5էն 6ի գիշերը, Աւստրալիական եւ Նոր-Զելանտական զինուորներու մաս մը Գապա-Թէփէէն փոխադրուած էր՝ յարձակումի մասնակցելու համար:

Ամբողջ օրը չատ բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ. երեկոյին, Դաշնակիցներու ամբողջ գիծը 1000-1500 եարտ յառաջացած էր, սակայն ձախ թեւը արգիլքի ենթարկուեցաւ թրքական զօրաւոր խումբէ մը որ միթրայլէօզներով զինուած էր։

Վերջալոյսին ֆրանս. զօրքերը տիրացան ռազմագիտական կարեւոր կէտի մը, որ զօրաւոր կերպով ամրացուեցաւ՝ գիշերը նոր գործողութեանց տանցք ծառայելու համար։

Մայիս 7ին յարձակումը վերսկսաւ. ֆրանսական խումբերը կրկին յառաջացան եւ բարելաւեցին իրենց դիրքերը, մինչդեռ ձախ թեւի 29րդ զօրաբաժինը մայրամուտէն առաջ կը յաջողէր թշնամին ետ մղել մինչեւ Քրիթիա գիւղին ներսերը։

Մայիս 8ին գործողութիւնները շարունակուեցան։ Ցառաջացում մը տեղի ունեցաւ՝ հակառակ խիստ բուռն կրակի մը. Ֆրանսացիք սուինով յարձակում մը գործեցին Թրքական խրամատներուն դէմ։ Այսպէսով կրցանք յառաջանալ ամբողջ գծին վրայ, բաց ի մի փոք ծայրագոյն ձախակողմէն։ Գիշերը հակայարձակում մը փորձեցին Թուրքերը, բայց զանոնք ետ մղեցինք ծանր կորուստներ պատճառելով։

Այս երեքօրեայ կռիւին միջոցին Աւստրալիացիք յաջողութեամբ պահեցին Սարը-Պայըրի իրենց դիրքերը եւ դիմադրեցին բոլոր յարձակումներուն, հակառակ որ իրենցմէ օգնական ուժեր առնուած էին գլխաւոր յարձակումին օգնելու համար։

Երեք օր տեւող այս ճակատամարտը ամենաստտիկներէն մին եղաւ։ Բայց անգլ. կորուստներուն մեծ մասը թեթեւ վիրաւորեալներէ միայն կը բաղկանայ։ Որոշապէս կրցաւ հաստատուիլ թէ Թրքական ամրութիւնները զօրաւոր շինուած են եւ անոնց գրաւումը խրամատային կռիւի դանդաղ ու մեթոտիք աշխատութեամբ կարելի պիտի ըլլայ։

Այս գործողութեանց մէկ ծայրէն միւսը ֆրանս. զօրքերը հիանալի քաջութեամբ եւ յանդգնութեամբ մը կռուեցան ու ծանր կորուստներ կրեցին։

Մայիս 9ի օրը՝ ձեռք անցուած տեղերն ամէն կողմէ ամրացուեցան։ Ժամը 10,45ին, Աւստրալիական հետեւակազօրաց Դ. զօրախումբին 5րդ եւ 16րդ վաշտերուն կողմէ փայլուն յարձակման մը ձեռնարկուեցաւ։ Ասոնք սուինով գրաւեցին Սարը Պայիրի մէջ Թրքական 3 չարք խրամատներ եւ հոն հաստատուեցան։

Սակայն 10ի առաւօտուն Թրքական կատաղի հակայարձակում մը զիրենք ստիպեց իրենց հին դիրքերը վերադառնալ։ Այսուհանդերձ, հրետանին լաւ պատրաստուած էր եւ չատ կարճ հեռաւորութենէ մը բուռն կրակ բացաւ թշնամիին վրայ։ Տրուած ջարդը սոսկալի եղաւ. գետինը խռնուած Թուրք դիակներու խաւը այնքան թանձր է որ խոչընդոտ կը դառնայ։

Մայիս 10, 11 եւ 12ին՝ ֆրանս., անգլ. եւ աւստրալիական նոր օգնական զօրքեր հասան։

12ի երեկոյին, Զօր. Հընթըր Ուէսթընի հրամանին տակ գտնուող 29րդ զօրաբաժինը թշնամիին ծայրագոյն ձախակողմին դէմ յարձակման մը ձեռնարկեց՝ հրետանիի եւ հետեւակազօրքի զօրծողութեանց պաշտպանութեան տակ։ Կուրքաներու (Հնդիկ զօրք) երկու գասակ, մագլցելով ծովին հիւսիսային կողմը նայող սեպաձեւ բլուրներէ, գրաւեց Դաշնակիցներու գծին դէմ գտնուած բլուր մը և հոն ամրացաւ։

Ամսուն 13-14ի գիշերը, Դաշնակիցներու ձախ թեւը նոր յառաջացումներ կատարեց եւ Հնդկական զօրախումբը աւելի ապահովեց իր դիրքը։

Մայիս 17ին, 29րդ զօրաբաժինը կրկին յառաջացաւ և 200 եարտ առաջ ամրացաւ։ Դաշնակից հրետանին որ չատ լաւ կը գործէր և ուղղութիւն կ՚առնէր օդանաւերու ցուցումներէն, ուղղակի թնդանօթաձգութեամբ կրցաւ Թրքական հօվիձէր մը փճացնել։ Նոյնպէս օդը հանեց պայթուցիկ բեռցած վակոն մը և քանդեց քանի մը նոր Թրքական պատնէշներ։

Նոյն օրը, Զօր. Պրիճ՝ Աւստրալիական զօրաբաժնին հրամանատարը՝ մահացու կերպով վիրաւորուեցաւ՝ Աւստրալիացւոց դիրքին դէմ մղուած յարձակման մը միջոցին։ Իր մահը, որ յաջորդեց վիրաւորումին, անդարմանելի կորուստ մը եղաւ իր զօրաց համար։

18ի երեկոյին նոր յառաջացումներ կատարուեցան Ֆրանսացւոց կողմէ որոնք պաշտպանուած էին անգլ. նաւաբաժինէ մը։

19ի գիշերը անդադար թնդանօթաձգութիւն տեղի ունեցաւ Աւստրալիացւոց և Նոր-Զէլանտացւոց դէմ, առանց սակայն յարձակում մը փորձելու։

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿՐԱՆԱՑ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄ

Լոնտոն, 31. — Վիքթոր Էմմանուէլ Թագաւորը հեռագրեր է Ժորժ Թագաւորին. «Իտալական եւ անգլիական ժողովուրդներու պատմական բարեկամութիւնը արեան կապերով ամրապնդուեցաւ»։ Ժորժ Թագաւորը պատասխանեց. «Մեծապէս երջանիկ եմ տեսնելով երկու ժողովուրդները միացած միեւնոյն մեծ եւ ազնիւ դատին մէջ։ Իրենց յաջողութեան մեծապէս վստահ եմ»:

ՍԱՆԱՐԱՆը տեսնել Դ. էջ, վերջին սիւնակին տակ:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique - Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

2 Յունիս 1915

		Բացում	Փակում
ԲԱՄԲԱԿ			
	Յուլիս	14 7]32	14 9]32
	Նոյ.	15 9]32	15 11[32
ԲԱՄԲԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	Յունիս	84.20	84.20
	Նոյ.-Յնվր.	88.30	88.30

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Կրէտի Ֆօնսիէ	1886	Ֆր. 302
» »	1903	» 241
» »	1911	» 248
Րումէլի Երկաթուղի		» 13 5